

MANUSCRISUL LUI MANUIL SERGHIADI (1828-1844) DIN PATRIMONIUL MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Dr. Daniela Lupu

Abstract: The article presents a manuscript entitled *Sinthikai Eirinis-Traite de Paix* from the Municipal Museum of Bucharest Library, which contains a compilation of diplomatic texts copied in French, Greek and Romanian by Manuil (Manolache) Serghiadi (1775-1844), a boyar of the middle class of Bucharest, during the years 1828-1844. The manuscript contains the peace treaties signed between Austria, Russia and the Ottoman Empire during the years 1791 (Șistov), 1792 (Iași), 1812 (Bucharest) and 1829 (Adrianople), the Akkerman Convention of 1826 and six firmans and hatt-i sherifs emitted by the Ottoman Porte during the years 1827, 1834 and 1843, for the rulers of Walachia.

Key words: manuscript, Austro-Russian-Turkish peace treaties, firman, hatt-i sherif, the „Brancovenesc” Hospital

Patrimoniul muzeal cuprinde bunuri culturale din diferite domenii, cu semnificații deosebite pentru istoria națională sau universală. Unele impresionează de la prima vedere prin formă și conținut, sunt des citate și ușor de recunoscut. Există însă și o categorie de bunuri aparent modeste, dar care odată descoperite și cercetate îți deschid orizonturi neașteptate către istoria unei epoci sau a unei vieți.

Este și cazul unui volum din Biblioteca Muzeului Municipiului București, care cuprinde un manuscris inedit, intitulat *Sinthikai Eirinis galliko romaikai (Tratate de pace franco-grecești)*¹. Avem de-a face, în esență, cu o compilație de texte diplomatice – tratate, convenții, firme, hățșerifuri emise între anii 1791 și 1843 - copiate în franceză, greacă și română de Manuil (Manolache) Serghiadi din București, în deceniile trei și patru ale secolului al XIX-lea.

Prin intermediul acestor texte devenim martorii recățștigării autonomiei interne a Principatelor Române pe fundalul diminuării suzeranității Imperiului Otoman și creșterii progresive a influenței Rusiei. Astfel, manuscrisul – componentă a patrimoniului muzeal – ne deschide o pagină din istoria tumultoasă a epocii renașterii naționale (1822-1848), în care românii obțin dreptul de avea din nou domn pământean, oștire și steag, libertatea comerțului precum și posesiunea asupra cetăților de la Dunăre: Brăila, Turnu și Giurgiu.

În urma cercetării manuscrisului am constatat că el conține tratatele de pace

1. A intrat în fondul Bibliotecii M.M.B. în anul 1962, prin achiziție de la Anticariat (inv. 20746).

încheiate între Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic și Imperiul Rus în anii 1791 (Șistov), 1792 (Iași), 1812 (București) și 1829 (Adrianopol), în urma războaielor ruso-austro-turce purtate în mare parte pe teritoriul Țărilor Române între 1787 și 1829. Aceste tratate, împreună cu actele separate referitoare la Principatele Române (din 1826 și 1829), au fost copiate de Manuil Serghiadi în versiune franceză și în traducere greacă. Textele tratatelor, scrise în franceză, au fost reproduse în prima parte a paginii, iar dedesubt, în a doua jumătate a acesteia, s-a făcut traducerea în greacă.

Manuscrisul mai cuprinde textul Convenției de la Akkerman din 1826 (reprodus în franceză și greacă) și șase firmane și hațișerifuri emise de Poarta Otomană pentru Țara Românească în timpul domnilor Grigore al IV-lea Ghica (1827), Alexandru Dimitrie Ghica (1834) și Gheorghe Bibescu (1843). Firmanele, cu excepția celui din 1827 (reprodus în franceză), au fost redactate doar cu traducerile în limba română.

Încă de la început ne-am pus întrebarea cine a fost Manuil Serghiadi și care au fost motivele care l-au determinat să-și ocupe timpul copiind și traducând texte oficiale, fără un folos imediat în viața lui privată. Am căutat urmele sale în istoria Bucureștiului. Boier de starea a doua, grec prin tată și bucureștean prin naștere, Manuil Serghiadi s-a născut în 1775 și a murit în 1844, fiind deci contemporan cu marile evenimente politice care au determinat tranziția societății românești spre modernitate. Am descoperit că a fost episcop al Spitalului Brâncovenesc, traducătorul unui cunoscut roman picaresc din franceză în greacă, salvatorul unui vechi monument de cult - biserica Sf. Nicolae Negustori, pe care o reface după marele cutremur din 1838 și slujbaș în administrația vremii, cu rangul de căminar (între 1829 și 1843) și agă (în 1844).

Interesul lui Manuil Serghiadi pentru copierea acestor acte, care reglementează statutul politic intern și internațional al Principatelor în contextul decăderii treptate a puterii suzerane - Imperiul Otoman, are legătură cu atmosfera epocii în care a trăit. Epoca luminilor a adus mari progrese în planul gândirii politice românești. Aflate într-o ferventă căutare de soluții pentru salvarea autonomiei și integrității teritoriale a statelor, elitele concep *teoria capitulațiilor*, ca argument istoric pentru recâștigarea drepturilor și libertăților pierdute în veacurile precedente (Georgescu, 1972, 144-145).

Cercetarea noastră urmărește descrierea manuscrisului din perspectivă bibliografică, stabilirea perioadei de copiere a textelor, identificarea unor lucrări cu subiect similar redactate în epocă și reconstituirea biografiei autorului prin studierea documentelor contemporane, în condițiile în care el nu a constituit subiectul unei lucrări speciale. Pe baza acestui suport documentar vom încerca să ajungem la universul intelectual al acestui boier, care prins în viața cotidiană de o mulțime de chestiuni practice, de la administrarea propriei averi, la privegherea bunului mers al Fundației Brâncovenești (biserica, spital, școală), își găsește timp pentru lectură, pentru scris, pentru traduceri.

Descrierea manuscrisului. Biblioteca deține volumul al II-lea, despre volumul I neavând nici o informație până în prezent. Manuscrisul este de format: in-12° (18x12 cm.), /7/ f., 530 p. Are 7 file nenumerotate și 530 pagini numerotate cu cifre arabe de autor. Între cele 7 file fără numerotare de la început se află și fila de titlu (f /6/). Textul se desfășoară pe paginile 1-507, iar paginile 508-530 au rămas necompletate. În cuprinsul volumului sunt de asemenea succesiuni de pagini goale: 84-86, 126-134, 322-330, 445-446, 474. Hârtia, fără filigran, are o culoare alb-gălbuie. Textul este scris cu cerneală neagră, cu alfabet grec, latin și chirilic în limbile franceză, greacă și română, având și scurte paragrafe în limba latină. Pagina de titlu este în limba greacă.

Caietul are o legătură de epocă, din carton învelit în hârtie marmorată, cu colțurile și cotorul din piele. Cotorul este neted, împărțit în cinci cartușe decorate cu un ornament stilizat (un fleuron și o săgeată încrucișate). În partea superioară a cotorului, în cartuș, sunt imprimate cu caractere aurite titlul și numărul volumului: *TRAITE DE PAIX. 2.*

Pagina de titlu este în întregime în limba greacă. O reproducem în traducere: *Tratate de pace franco-grecești [încheiate] între Înalta Poartă Otomană și Împărățiile Austriei și Rusiei din anul 1791 până în 1829. Adăugite fiind hătișerifurile emise în anul 1827, care conțin privilegiile supușilor vlaho-moldoveni. Traduse în dialectul grecesc de Manuil Serghiadu căminar. Volumul 2. 1828 (fig. 1).*

Cuprinsul. Redăm titlurile capitolelor în franceză și în traducere, urmate de identificarea textelor prin comparare cu versiunile publicate în volumele de documente editate de Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic în 1900, de Mihail Guboglu în 1960 și de Mustafa A. Mehmet în anii 1983 și 1986. Între textele tratatelor reproduse în limba franceză la Sturdza și Colescu-Vartic și cele copiate de Serghiadi există mici diferențe de traducere, explicabile prin faptul că Serghiadi ar fi putut folosi alte versiuni, traduse după originalele turcești.

p. 1-58: *Traité de Paix entre Sa Majeste Imperial Royale Apostolique et la Sublim Porte Ottomane fait a Sistow le 4 Aout 1791 (Tratat de pace între Majestatea sa Imperială Apostolică [Leopold al II-lea] și Sublima Poarta Otomană încheiat la Șistov la 4 august 1791)*², XIV articole, cu ratificarea împăratului de la 13 august.

Tratatul încheie războiul ruso-austro-turc, început în anul 1787, prin pacea separată încheiată între Austria și Imperiul Otoman la Șistov, la 4 august apoi între Rusia și Imperiul Otoman la Iași, la 29 decembrie (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 71-78, nr. 16). Tratatul de pace de la Șistov cuprinde patru articole referitoare la Țările Române: I, III, IV, VI (Mehmet, 1983, 319-320, nr. 279).

---

2. Titlul tratatului este redat în formă prescurtată la p. 1: *Traité de Paix entre S. M. Imperiale Royale Apostolique et la Sublime Porte Ottomane* și completă la p. 7 (pe care îl reproducem mai sus).

p. 59-83: *Convention Separée*, VII articole

Convenția specială turco-austriacă încheiată ca o completare a Tratatului de la Șistov la 4 august 1791, prevedea ajustări de hotare și o serie de modificări ale unor clauze (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 79-81, nr. 17). Actul se referă în mare parte la Țările Române, respectiv la evacuarea de către trupele austriece a teritoriilor ocupate în timpul războiului (Țara Românească și cinci județe ale Moldovei) și la fixarea granițelor între cele două mari puteri (Mehmet, 1983, 320-322, nr. 280).

p. 87-125: *Traité définitif de Paix Entre S(a) M(ajeste) l'Impératrice de Russie et la Porte Ottomane signe á Iassi le 29 decembre 1791* (Tratatul definitiv de pace între Majestatea sa Imperială împărăteasa Rusiei [Ecatarina a II-a] și Poarta Otomană semnat la Iași la 29 decembrie 1791), XIII articole.

Tratatul de pace ruso-turc de la Iași din 29 decembrie 1791/9 ianuarie 1792 confirma creșterea puterii rusești în zona Mării Negre (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 219-225, nr. 45). Poarta a recunoscut anexarea Hanatului Crimeii de către Rusia. Frontiera ruso-turcă în Europa a fost stabilită pe Nistru.

p. 135-197: *Traité de Paix Entre S(a) M(ajeste) l'Empereur de Russie et la Porte Ottomane signe á Boucarest 1812, mai 16* (Tratatul de pace între Majestatea sa Imperială împăratul Rusiei [Alexandru I] și Poarta Otomană semnat la București, 1812 mai 16), XVI articole, cu ratificarea împăratului de la 11 iunie 1812.

Tratatul de pace din 16/28 mai 1812, semnat la Hanul lui Manuc din București, încheie războiul ruso-turc început în 1806 (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 296-302, nr. 57). Articolele 4-5 prevedeau anexarea de către Rusia a părții răsăritene a Moldovei, cuprinsă între Prut și Nistru (Mehmet, 1986, 361-366, nr. 209).

p. 199-234: *Convention Explicative du Traité de Boucarest* (Convenția explicativă a Tratatului de la București), VIII articole.

Tratatul ruso-turc semnat la Akkerman (Cetatea Albă) în 1826, cunoscut sub numele de Convenția de la Akkerman, cuprinde trei părți: Convenția explicativă a Tratatului de la București din 1812, Actul separat cu privire la Moldova și Țara Românească și Actul separat cu privire la Serbia (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 310-314, nr. 61).

p. 235-256: *Acte Séparé Relatif aux Principautés de Moldavie et de Valachie* (Act separat cu privire la Principatele Moldovei și Valachiei), cu ratificarea împăratului Nicolae I din 14 octombrie 1826 (fig. 2).

Actul separat referitor la Principate este parte integrantă a Convenției de la Akkerman, reafirmând prerogativele Rusiei ca putere protectoare (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 314-317, nr. 61). Imperiul Otoman acceptă alegerea domnilor de către Divan dintre boierii pământeni pe durată de șapte ani, restituirea raialelor Giurgiu, Brăila și Turnu, libertatea comerțului după îndeplinirea obligațiilor de aprovizionare a Constantinopolului și retragerea trupelor care ocupau Țara Românească din 1821.

Domnitorii împreună cu Divanele trebuiau să înceapă elaborarea unui Regulament obștesc pentru îmbunătățirea stării Principatelor.

p. 257-264: *Acte Séparé Relatif à la Servie* (*Act separat cu privire la Servia*).

Actul separat referitor la Servia, parte integrantă a Convenției de la Akkerman, recunoștea autonomia Principatului Serbiei în cadrul Imperiului Otoman (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 317-318, nr. 61).

p. 267-321: *Traduction d'une firman décoré du hatticherif Imperial adressé au Voivode actuel de Vallachie Gregoire Ghica*, écrit dans les derniers jours du *Rhamasan de l'an 1242 vers la mi-avril 1827* (*Traducerea firmanului ornamentat al hatisherifului imperial adresat voievodului actual al Valahiei, Grigore Ghica, scris în ultimele zile ale Ramadanului al anului 1242 către mijlocul lui aprilie 1827*) (fig. 3).

Prin hatisheriful din 18-27 aprilie 1827 sultanul Mahmud al II-lea (1808-1839) solicită lui Grigore Dimitrie Ghica (1822-1828) să acorde o serie de privilegii pentru binele supușilor săi, cerute de ambasadorul Rusiei (Guboglu, 474, nr. 2353); în text se poruncește ca actul să fie citit în prezența autorităților și locuitorilor provinciei și să fie publicat; la final se spune că traducerea în limba franceză a fost făcută fidel după original de consilierul de stat Antoine Fontanez.

p. 331-375: Traducerea hatisherifului în greacă.

p. 377-444: *Traité de Paix Entre S(a) M(ajeste) l'Empereur de Russie et la Porte Ottoman signé à Andrianople la 2-14 septm. 1829* (*Tratatul de pace între Majestatea sa Imperială împăratul Rusiei [Nicolae I] și Poarta Otomană semnat la Adrianopol la 2-14 sept. 1829*), XVI articole.

Tratatul de pace ruso-turc semnat la Adrianopol (Edirne) în 1829 încheie războiul ruso-turc început în 1828 (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 318-325, nr. 62). Rusia obține de la turci țărmlul caucazian al Mării Negre și gurile Dunării, până la vărsarea Prutului. Navigația a fost declarată liberă pe Dunăre și în Marea Neagră, strâmtoarele Bosfor și Dardanele devenind libere pentru comerțul tuturor statelor.

p. 447-473: *Traité Séparé Relatif aux Principautés Relatif aux Principautés de Moldavie et de Valachie* (*Tratat separat cu privire la Principatele Moldovei și Valahiei*)

Actul referitor la Principate dezvoltă articolul V din Tratatul de la Adrianopol din 1829 și constituie parte integrantă a acestuia (Sturdza, Colescu-Vartic, 1900, 326, nr. 63). Intitulat în epocă *Actul osăbit pentru prințipurile Moldova și Țara Românească*, avea prevederi foarte importante cu privire la organizarea internă. Domnii trebuiau să fie pământeni, aleși pe viață de către Adunările Obștești. Moldova și Țara Românească erau scutite de orice obligații pentru aprovizionarea Constantinopolului. În schimbul unei creșteri a tributului, Turcia renunța la monopolul comercial impus Principatelor. Cetațile turcești de pe malul stâng al Dunării (Brăila, Giurgiu și Turnu) erau înapoiate Țării Românești, hotarul față de Imperiul Otoman

urmând a fi talvegul Dunării. Cele două state române primeau dreptul de a înființa armate naționale (miliții) pentru paza ordinii interne și de a înființa cordoane sanitare și carantine la graniță. Se acorda dreptul de navigație pe Dunăre pe vase proprii și libera folosire a porturilor românești. Principatele intrau sub administrația rusească până la plata despăgubirilor de război către Rusia, timp în care urmau să se elaboreze Regulamentele Organice. Turcia rămâne puterea suzerană percepând un tribut anual, în timp ce Rusia devine puterea protectoare.

p. 475-492: **Hatișerif prin care se întărește Regulamentul / S-au slobozit pe la sfârșitul lui Muharem anul 1250 (fig. 4)**

Hatișeriful de confirmare a Regulamentelor Organice a fost emis de sultanul Mahmud al II-lea în 1834. După aprobarea Regulamentelor la Petersburg (27 noiembrie 1830), acestea au fost votate de Adunările Obștești Extraordinare din fiecare principat, cu unele modificări. Confirmarea Regulamentelor de către Poartă s-a făcut după intrarea lor în vigoare: în Țara Românească la 1 mai 1831, iar în Moldova la 1 ianuarie 1832. Poarta le-a confirmat prin hatișerif și prin Convenția de la Petersburg din 17/29 ianuarie 1834.

p. 492-496: **Ferman pentru vamă / S-au scris la începutul lui Rebiul evel 1250**

Firmanul din 8-17 iulie 1834 emis de sultanul Mahmud al II-lea face cunoscut lui Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842) că a acceptat cererea sa ca negustorii români care aduc marfă în Imperiul Otoman să plătească vamă numai 3%, iar pentru popasurile cu corăbii, numai în limanul Constantinopolului, să se plătească câte 60 de parale (Guboglu, 1960, 539, nr. 2725).

496-498: **Ferman pentru steag / S-au scris la începutul lunii lui Rebiul evel 1250**

Firmanul din 7-16 august 1834 emis de sultanul Mahmud al II-lea aprobă modelul de steag propus de Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842) pentru oștirea („miliția”) națională și pentru pavilionul navelor de comerț (Guboglu, 1960, 540, nr. 2727).

499-500: **Ferman către Stambol-Kadi / S-au scris la anul 1250 pe la sfârșitul lunii Rebiul evel**

Firmanul din 26 august-4 septembrie 1834 emis de sultanul Mahmud al II-lea face cunoscut cadiului de Istanbul că, la cererea domnului Alexandru Dimitrie Ghica, s-a acordat un nou privilegiu (capitulație), prin care toate pricinile locuitorilor și negustorilor din Valahia cu mahomedanii supuși Porții, ce depășesc suma de 400 de aspri, vor fi judecate de către marele vizir (Guboglu, 1960, 540, nr. 2728).

500-507: **Ferman slobozit la anul 1843 către Măria Sa Domnul Țării Rumânești Gheorghe Dimitri Bibescu vvd pentru vamă (fig. 5)**

Firmanul din 15-24 octombrie 1843 emis de sultanul Abdul-Megid (1839-1861) face cunoscut lui Gheorghe Bibescu (1843-1848) că negustorii români care vin cu marfă în Imperiul Otoman trebuie să plătească taxa vamală de 5%. Vama pentru mărfurile străine importate în Valahia va fi tot de 5%. Tranzitul mărfurilor

românești prin Turcia va fi liber, iar sarea românească va fi scutită de taxe vamale (Guboglu, 1960, 549, nr. 2774).

Datarea. Deși pe pagina de titlu a volumului (notat II) este trecut anul 1828, manuscrisul cuprinde texte ulterioare acestei date: tratatul de pace de la Adrianopol din 1829, firmele din 1834 și 1843. Așadar, elaborarea manuscrisului s-a desfășurat de-a lungul unui interval de timp cuprins între 1828 și 1843, cel târziu 1844, an în care Serghiadi încetează din viață. Copierea și traducerea textelor din franceză în greacă s-a făcut treptat, timp de 15 ani, simultan cu ascensiunea lui Serghiadi pe scară socială: de la căminar (în 1828, când începe redactarea volumului), la agă (în 1843 sau 1844, de când datează ultima transcriere).

Sursele. În epoca regulamentară textele tratatelor și firmelor emise pentru Țara Românească erau copiate în condiții la departamentele de specialitate ale aparatului administrativ. Avem ca dovadă *Condica de copii de firme și hatiserifuri de la Poarta Otomană către Alexandru Grigore Ghica domnul Valahiei* scrisă la Secretariatul Statului în anii 1834-1839 și păstrată astăzi la Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (Fond *Manuscrite*, ms. 1279)³. Totodată, firmele în traducere românească au fost publicate în presa vremii (în primul rând în *Buletinul Oficial*).

Pentru a depista sursa folosită de Serghiadi am cercetat și jurnalele epocii. *Firmanul pentru steag* a fost publicat în traducere românească în *Buletin. Gazetă Oficială a Țării Românești*, nr. 34 din 14 octombrie 1834. Traducerea românească a *Firmanului pentru vămi* din 1843 a fost reprodusă în *Buletinul* cu nr. 97 din acest an și în *Curierul românesc* nr. 81 din 1 noiembrie 1843. Comparând textul din ziare, cu cel din manuscris a rezultat că sunt identice, așadar Manuil Serghiadi ar fi putut să le copieze din jurnale, dacă nu cumva a avut acces la condica oficială.

Biografie. Manuil Serghiadi s-a născut în 1775 la București, ca fiu al unui boiernaș, cămărașul Serghie de origine străină, probabil greacă, căsătorit cu o româncă. Acest Serghie cămăraș⁴ este foarte posibil să fi fost om de casă al marelui boier Manolache Brâncoveanu, care îi face onoarea de a-i boteza copilul dându-i, conform obiceiului, numele său. Manolache Serghiadi va semna ulterior, atunci când scrie grecește, Manuil. Micul Manolache va crește în apropierea casei brâncovenești, devenind la rândul său apropiat al fiului lui Manolache, Grigore (1764-1832), ultimul vlăstar de parte bărbătească al familiei Brâncoveanu, viitor mare ban și cărturar cunoscut al epocii, el însuși traducător din latină și greacă. Nu putem decât să ne imaginăm natura relației dintre cei doi. Deși nu foarte apropiați ca vârstă, e posibil să se fi legat o prietenie dincolo de barierele sociale, iar ulterior o protecție, care va

3. În *Condica* sunt reproduse 12 acte cu text în limba turcă și cu traducerea lor în limba română și greacă.

4. Cămărașul avea în grijă aprovizionarea cămării domnești sau boierești, având sarcini similare cu cele ale iconomului mănăstiresc sau intendentului occidental.

facilita ascensiunea lui Serghiadi.

Educația lui Manolache pare să fie de nivel superior, începută conform obiceiului cu profesori particulari și desăvârșită probabil la Academia Domnească din București. El crește și învață în plină epocă iluministă, în atmosfera cosmopolită a Bucureștiului de sfârșit de veac fanariot. Potrivit epocii studiază în limba greacă, dar învață în același timp franceza, noua limbă la modă în întreaga Europă, vehiculată și de valorile de ofițeri ruși și austrieci veniți la București în timpul succesivelor ocupații militare de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor.

Este pasionat de literatură, de istorie și de politică. Citește mult și se îndeletnicește chiar cu traducerea unor opere literare din franceză în greacă. În anii 1836-1837 publică la Tipografia lui Eliade și Hristidi cunoscutul roman al lui Alain-René Lesage (Le Sage), *Gil Blas*⁵. Traducerea apare în șase volume, cu titlul: *Istoria lui Gil Blas Santillan, tradusă din franceză în limba [greacă] vorbită de Manul Serghiade căminarul* (Potra, Caratașu, 1977, 954).

Educația, averea acumulată treptat, poate și un anume simț practic împreună cu protecția Brâncovenilor îi permit să avanseze pe scară socială. În 1829 este menționat cu rangul de căminar, dispunând de un venit de până la 3000 de taleri: „*Manolache Serghiad, n. Buc., 54 ani, căminar, al cămărașului Serghie, șade în Buc., vâpseaua de verde, No. 368, are de la taleri 2000 până la 3000*” (Filitti, 1927-1929, 295). *Rangul de căminar (rang de clasa a II-a) aducea venituri din strângerea dării numită camână, percepută pentru vânzarea băuturilor în cârciumi, târguri și bălciuri (Instituții feudale din Țările Române, 1988, 83)*. Darea căminarului a fost desființată prin Regulamentele organice (1831), dar titlul a continuat să fie folosit și după aceea, fără a mai fi fost o dregătorie.

În 1842, în contextul constituirii Adunării Obștești extraordinare pentru alegerea noului domn, îl regăsim pe lista boierilor de starea a doua asupra cărora urmau să se aplice cele trei criterii obligatorii pentru alegerea ca deputat⁶: să fie născut român, din părinți români sau statorniciți în Țara Românească, să fie stăpân de moșie de peste 500 de stânjeni și să aibă vârstă de 35 de ani împliniți. Potrivit listei, Serghiadi îndeplinește toate cele trei condiții: „*Căminarul Manolache Serghiad. Născut din pământeană căsătorită cu strein și statornicit aici. Cu moșie de cinci sute stânjeni (are). Cu vârsta de peste treizeci de ani (are). De primii*” (*Analele Parlamentare ale României, 1900, 23*). Cu toate acestea, el nu apare trecut în *Catastihul de numele boierilor din al doilea rang ce prin sorți sau ales a fi mădulari ai Obșteștii Adunări extraordinare din 20 decembrie 1842 (Analele Parlamentare ale României, 1900,*

5. Prima ediție a apărut între anii 1715 și 1735.

6. Stabilite prin *Instrucție pentru calitățile și chipul alegerii deputaților de boieri de al II-lea clas și al III-lea și din corporațiile orașelor, care sunt chemați a fi mădulari ai Obșteștii Adunări extraordinare.*

83). Cum Serghiadi era român doar prin mamă, este posibil ca pe fondul animozității generale întreținută de curentul național, care dorea blocarea accesului persoanelor de origine străină, în special greacă, în structurile politice, să nu fi obținut numărul de voturi necesare pentru a face parte din Adunarea Electivă.

La maturitate, Manolache rămâne om de încredere al lui Grigore Brâncoveanu și al soției sale, Safta (născută Balș). Ajunsă văduvă în 1832, Safta Brâncoveanu începe ampla operă de înființare a unui spital în proiectarea și administrarea căruia Manuil Serghiadi va avea un rol esențial. Desele referiri la devotamentul și cinstea lui Manuil pe care le face Safta în documentele de fondare sunt foarte importante pentru înțelegerea caracterului acestui om, într-o epocă în care face carieră „ciocoiu”, parvenitul, care își croiește drumul spre înalta societate prin înșelăciune, delațiune și ruina foștilor protectori. Aceste acte, păstrate în arhiva Așezămintelor Brâncovenești și publicate în 1938 de Emil și Ion Vârtosu, ne-au servit ca sursă principală de informații pentru creionarea portretului lui Manuil Serghiadi.

La 20 martie 1838 Safta îl numește epitrop al Spitalului Brâncovenesc, drept recunoaștere a contribuției sale la construirea lăcașului și la întocmirea Regulamentului de organizare și funcționare. Scrisoarea Saftei, una dintre personalitățile feminine marcante ale epocii, energică, autoritară și foarte conștientă de puterea pe care i-o dădeau averea și neamul său, dezvăluie relația sa specială cu Manuil: „*Arhon căminar Manolache Serghiadi! Zelul și marea dorință de a vedea iconomia și cârmuirea spitalului meu într-o bună stare (...), m-au îndemnat să-ți propun să primești sarcina epitropiei lui, dacă nu pentru totdeauna măcar pentru câțva timp, întrucât ai contribuit cu buna ta îndrumare la zidirea lui și la toate lucrurile făcute pentru el (...). Și fiindcă ai avut bunătatea s-o primești (...)* te așez, prin această ctitoricească scrisoare a mea, epitrop al spitalului meu, să îngrijești de ocârmuirea și iconomia lui, cât timp împrejurările și interesul tău îți vor îngădui” (Vârtosu, 1938, 318, doc. 374).

Considerația de care se bucură Manuil este evidentă și în scrisoarea Saftei către episcopii de Argeș, Râmnic și Buzău, din 17 octombrie 1838, prin care le cere să facă parte din Eforia Spitalului Brâncovenesc, în care arată că a ales ca epitropi: „*pă cei mai vechi ai casii noastre, în care poci a-m avea toată încredințarea și anume: pă dumnealui căminar Manolache Serghiadis și pă dumnealui stolnic Iancu Nădăianu*” (Vârtosu, 327, doc. 389). Cei doi întruneau calitățile epitropilor ideali, pe care ctitora le prevăzuse în Testamentul ctitoricesc al Așezămintelor Brâncovenești întocmit în octombrie 1835: „*oameni cinstiți, cu destoinicie și cu frica lui Dumnezeu*”. Aceștia urmau să asigure epitropia spitalului și bisericii Domnița Bălașa (Vârtosu, 1938, 293, doc. 354).

Vechile legături cu familia Brâncoveanu sunt amintite atât de ctitoră, cât și de Manuil însuși în documentele referitoare la moșia Stoenești (Romanțați), pe care

Safta i-o dăruiește la 18 octombrie 1838. Actul de danie, scris în grecește chiar de Safta, este foarte explicit în această privință: „*Deoarece și dumnealui căminarul Manolache Serghiadi, întotdeauna devotat fiind familiei noastre brâncovenești, n-a încetat să slujească cu credință și zel atât pe răposatul meu socru și pe cinstita mea soacră, de care este și botezat, cât și casa noastră, în timpul vieții în veci neuitatului meu soț, banul Grigore Basarab Brâncoveanul și după moartea lui ajutându-ne cu cuvântul și cu fapta la toate trebuințele și nevoile întâmplante nouă și la toate împrejurările cu dovezi îndestulătoare de dragostea cea mai sinceră și devotament (...) am socotit drept și cu cale pentru răsplătirea slujbei sale îndelungate, să fie împărțășit și el cu o mică proprietate nemișcătoare din averea strămoșească a cinstiului meu soț*” (Vârtosu, 1938, 328, doc. 390).

Manuil este recunoscător Saftei pentru dania primită: „*drept toate slujbele ce din tinerețile mele și pînă acum cu neînconținire am arătat cătră slăvita dumneaei brâncovenească familie, atât cât au fost în viață răposatul întru fericire soțul dumneaei (...), cât și socrul i soacra dumneaei, de care sunt și botezat, și după petrecerea aceloră, și chiar către dumneaei, la toate trebuințele ce după vremi i s-au întâmplat*” (Vârtosu, 1938, 340, doc. 401). Dar, pregătindu-și „*mutarea dintr-această vremelnică viață*”, motiv pentru care își redactează și testamentul în 1838, nu este interesat să-și mărească averea, ci să facă fapte de milostenie, asemenea protectorilor săi (B.A.R., ms. 1066, f. 242-255)⁷. La 8 martie 1839 decide ca, după moartea sa, moșia Stoenești să revină spitalului, cu condiția ca jumătate din venitul ei pe an să se dea nepoților lui de soră, serdarii Iancu și Theodorache Merișescu: „*spre ajutor la neajungerea în care să află, însă numai în câtă viață le va dărui Dumnezeu*” (Vârtosu, 1938, 340, doc. 401).

În august 1844, presimțindu-și sfârșitul, adaugă pe acest act un post scriptum prin care anulează clauza venitului anual acordat nepoților săi: „*Măcar că printr-acest document de danie al meu orânduiesc ca din venitul aceștii moșii să se dea pă jumătate nepoților miei, fraților Merișești, în câtă viață le va dărui Dumnezeu, dar acum înlesnindu-mă, fiindcă prin diată le las din alte ajutorul acesta, va rămânea venitul moșiei slobod de această îndatorire (...). Manolache Serghiadi aga*” (Vârtosu, 1938, p. 341, doc. 401).

La puțină vreme după această notificare testamentară, la 18 august 1844 Manuil se stinge din viață, la vârsta de 69 de ani. A fost înmormântat în pridvorul bisericii Sf. Nicolae Negustori, loc de cinste rezervat ctitorilor⁸. Într-adevăr, Manuil

7. Testamentul este redactat în limba greacă, datat 25 martie 1839 și întărit cu sigiliu inelar.

8. Numele lui Serghiadi este legat de două biserici din București: de biserica Negustori (atestată documentar din 1665, reconstruită în anii 1725-1726) pe care o repară în anii 1838-1839 și de biserica Domnița Bălașa, ca ispravnic al lucrărilor de reconstruire din 1842, împreună cu stolnicul Iancu Nădăianu.

poate fi considerat ctitor modern al acestui vechi lăcaș, pentru că în anii 1838-1839 a reparat biserica și a refăcut pictura, grav afectate de marele cutremur din 23 ianuarie 1838. Nu este exclus să existe și mai vechi legături ale familiei lui Serghiadi cu această biserică-necropolă a negustorilor bucureșteni. Inelul sigilar al lui Manuil Serghiadi avea o gemă cu Mercur, protectorul călătoriilor și comerțului, poate o trimitere la ocupația tatălui sau a strămoșilor săi greci.

După cum am menționat, în cursul anului 1843 sau 1844 Manuil primise rangul de **agă**. Acesta vine însă în contradicție cu titlul de **mare agă** din inscripția scrisă pe piatra de mormânt din pridvorul bisericii Negustori: „*Supt această piatră zace/oasele răposatului marelui/ aga Manuil Serghiad. Au înce-/ tat din viață la anul 1844/ august 18 și ctitoru din/ anul 1839 cu părinți, moși/ și rudele sale: Theodora, Maria/ Ecaterina, Grigorie, Anastasie/ Anastasia, Despa, Hristea, Vasca/ Chiriachi, Costandin, Elisabet/ Grigorie*”⁹ (fig. 5).

Explicația acestei neconcordanțe ar putea fi aceea că **titlul de mare agă** a fost doar onorific, pentru că, potrivit documentelor epocii, el nu a ocupat efectiv această funcție, în anii 1843-1848 mare agă al orașului București (șef al Agiei) fiind Iancu Manu (Cheșcă, 2010, 49-50).

Concluzii. Manuil Serghiadi a fost martor la o serie de evenimente care au schimbat radical statutul politic intern și extern al țării sale. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în contextul rivalităților dintre puterea suzerană – Imperiul Otoman, aflat în continuă decădere și puterile creștine – Rusia și Austria, care aveau propriile interese în zonă, a avut loc internaționalizarea problemei românești în cadrul general al *problemei orientale*. Cărturarii și oamenii politici români au prezentat în cadrul tuturor congreselor și conferințelor internaționale dintre 1774 și 1829 o serie de memorii și proiecte, prin care argumentau că Principatele au avut întotdeauna o situație diferită față de celelalte provincii ale Imperiului Otoman. Prin includerea acestor idei în cuprinsul tratatelor de pace ruso-austro-turce, ei au reușit să obțină garantarea unui statut internațional de care nu se mai bucurau țări altădată puternice, ca Ungaria sau Polonia (Georgescu, 1972, 18). Tocmai aceste tratate, cu excepția celui din 1774, care este foarte posibil să fi fost cuprins în volumul I, le găsim copiate de Manuil Serghiadi în caietul său.

În ce măsură aceste tratate au ajuns să fie cunoscute de toți locuitorii celor două Principate, este greu de stabilit. Există însă printre oamenii cultivați un cert interes pentru politica internațională, mai ales pentru evenimentele care priveau direct Țările Române, de natură să le schimbe în mod decisiv și propria viață. Ei caută aceste texte, le citesc, le discută și uneori le copiază pentru a le avea mereu

9. Inscriptia a fost transcrisa de pe lespedeza funerară aflată în pridvorul bisericii (str. Teodor Ștefănescu nr. 5). Mulțumim părintelui paroh Alin Hotcoleanu pentru acordul de a o reproduce.

la îndemână. La Biblioteca Academiei Române sunt semnalate patru miscelane redactate între anii 1826-1840 în Țara Românească și Moldova, care reproduc integral sau fragmentar, în franceză sau în traducere românească, tratatele rusetice de la Iași (1792), București (1812), Akkerman (1826) și Adrianopole (1829) (Ștrempel, 1978, 361, Ștrempel, 1987, 341, 403, Ștrempel 1992, 330).

Că societatea românească era dornică să afle ce hotărau marile puteri la masa tratativelor, purtate deseori cu ușile închise, o dovedește și publicarea în 1826 la Buda a unei broșuri numită *Adunare de tractaturi* (Bianu, Simonescu, 1936, III, nr. 1275, 491)¹⁰. Ea cuprindea toate prevederile referitoare la Principate din tratatele încheiate pînă în 1826, inclusiv pe cele ale recent încheiatei Convenții de la Akkerman. Traducerea și editarea lor a fost făcută de boierul cărturar Dinicu (Constantin) Golescu (1777-1830), care în 1826 era mare logofăt al Țării de Jos¹¹.

Atent observator al raporturilor politice internaționale, Dinicu Golescu consideră că a face tratatele cunoscute tuturor este un mod de a contribui la *binele comun (folosul de obște)*, concept esențial al gândirii politice românești din secolul XVIII, pînă la mijlocul secolului al XIX-lea (Duțu, 1998, 13). „*Într-această vreme, când prin cele de acum împăciuirii între aceste 2 puteri ne-au dobândit Patria multe fericiiri și cea mai dintâiu, dobândirea de domn pământean (...), socotind că nu puțin folos va aduce de a știu fieșcine din lăcuitorii acestui Prințipat al Valahii toate capetele de Tractaturi ce caută spre foloasele Patrii noastre, am hotărât, ca după putere-m(i), să aduc și eu acest mic folos adunându-le și talmăcindu-le în limba Națională, să le fac de obște cunoscute*” (Golescu, 1826, f. /2/v)¹².

Cugetarea pe care o folosește ca motto a culegerii de tratate: „*Binele ce caută spre folosul de obște, fie cât de mic, este cu mult mai folositor de obște, decât cel mai mare bine ce caută numai spre folosul personal*” i-a ghidat întreaga viață și în spiritul ei au acționat mulți dintre contemporanii săi. Sunt atitudini care pregătesc nașterea cetățeanului și a spiritului civic în societatea românească aflată la începutul epocii de renaștere națională .

Cartea s-a bucurat de succes și s-a epuizat destul de repede, pentru că la scurtă vreme a fost copiată și a circulat și în manuscris. Iordache Mălinescu o copiază în 1829 la Botoșani, adăugând și Tratatul de la Adrianopol încheiat în acel an (Ștrempel, 1978, 248). Poate sub impulsul momentului și Manoil Serghiadi începe redactarea manuscrisului său în 1828. Ceea ce deosebește și conferă un plus de importanță

10. *Adunare de tractaturi ce s-au urmat între împărăția Rusii și nalta Poartă însă acelea numai care sunt pe seama Prințipaturilor Valahii și Moldavii. Începute de la pacea ce s-au săvârșit la Kainargik în anul 1774 și pînă la cea de acum de la Akerman, 1826.*

11. Dinicu Golescu își semna cărțile cu numele de Constandin Radovici din Golești.

12. Citatele au fost reproduse după exemplarul aflat în Biblioteca M.M.B.

acțiunii lui Serghiadi este că, spre deosebire de Dinicu Golescu, el a reprodus integral textul tuturor tratatelor încheiate din 1791¹³, până în 1829¹⁴. Aceste tratate au o importanță majoră în istoria românilor, reprezentând etape succesive de redobândire a drepturilor și privilegiilor pierdute de Țările Române odată cu instalarea domniilor fanariote.

Trăind într-o epocă de tranziție, de mari transformări în politică, dar și în societate și cultură, Manuil/Manolache Serghiadi este – asemenea altor reprezentanți ai generației sale, născută în plin veac fanariot și stinsă înainte de revoluția din 1848 –: „*un om luminat, de carte și de acțiune*” (Vârtosu, 1938, XXIII). Manuscrisul lui Serghiadi face legătura între istoria oficială a epocii în care a trăit și un fragment din viața lui privată: ni-l închipuim retras în camera de lucru, înconjurat de cărți, copiindu-și în caiet vechile tratate. Este modul în care alege să-și petreacă *ceasurile de odihnă* un intelectual bucureștean implicat în viața publică la mijlocul secolului al XIX-lea. La birou, cu condeii în mână, compilând și traducând texte, interesat să înțeleagă trecutul, preocupat de viitorul politic al țării sale.

---

13. Este posibil ca în volumul I, Serghiadi să fi reprodus Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi.

14. Dinică Golescu a reprodus numai *capetele* (capitolele) referitoare la Țările Române din Tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774), Tratatul ruso-turc (1783), Tratatul de pace de la Iași (1792, București (1812) și pe cele din Convenția de la Akkerman (1826). Broșura mai cuprinde și Hatîșeriful sultanului Selim al III-lea din 19-28 septembrie 1802 de reînnoire a privilegiilor Țării Românești.

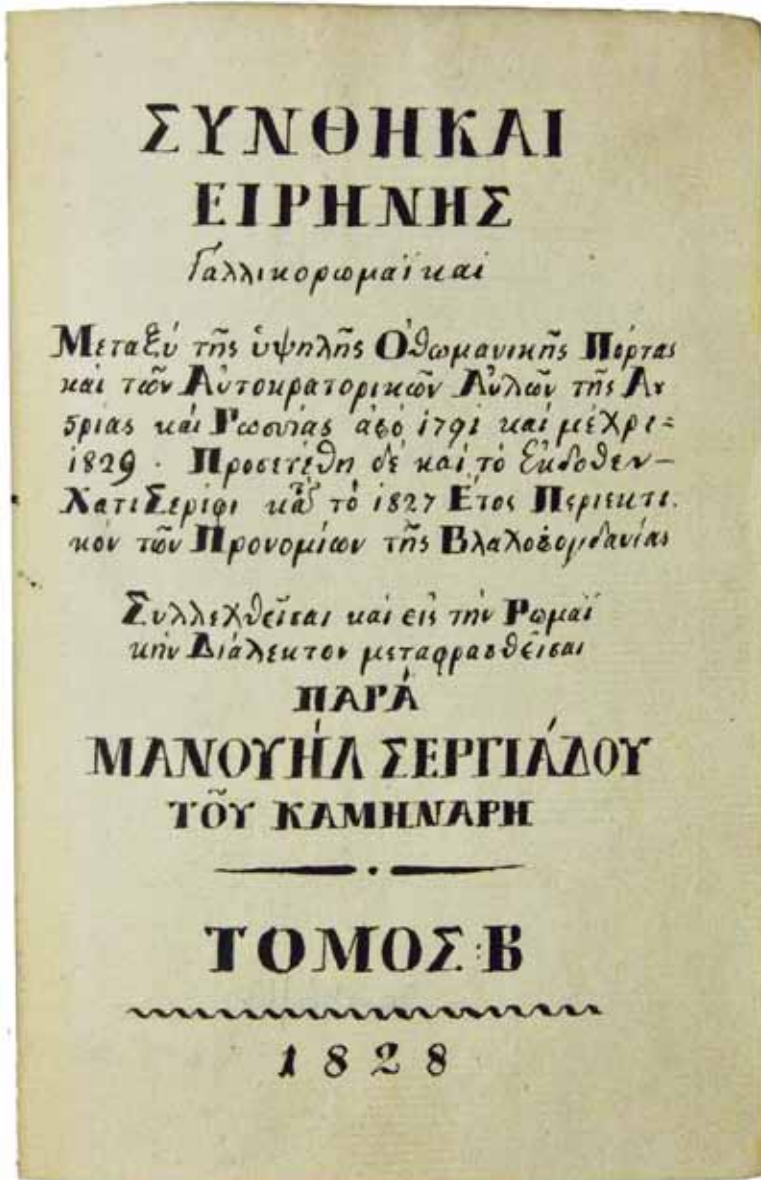

Fig. 1. Manuil Serghiadi, *Tratate de pace franco-grecesti*, 1828-1848
(ms. M.M.B., p. de titlu)

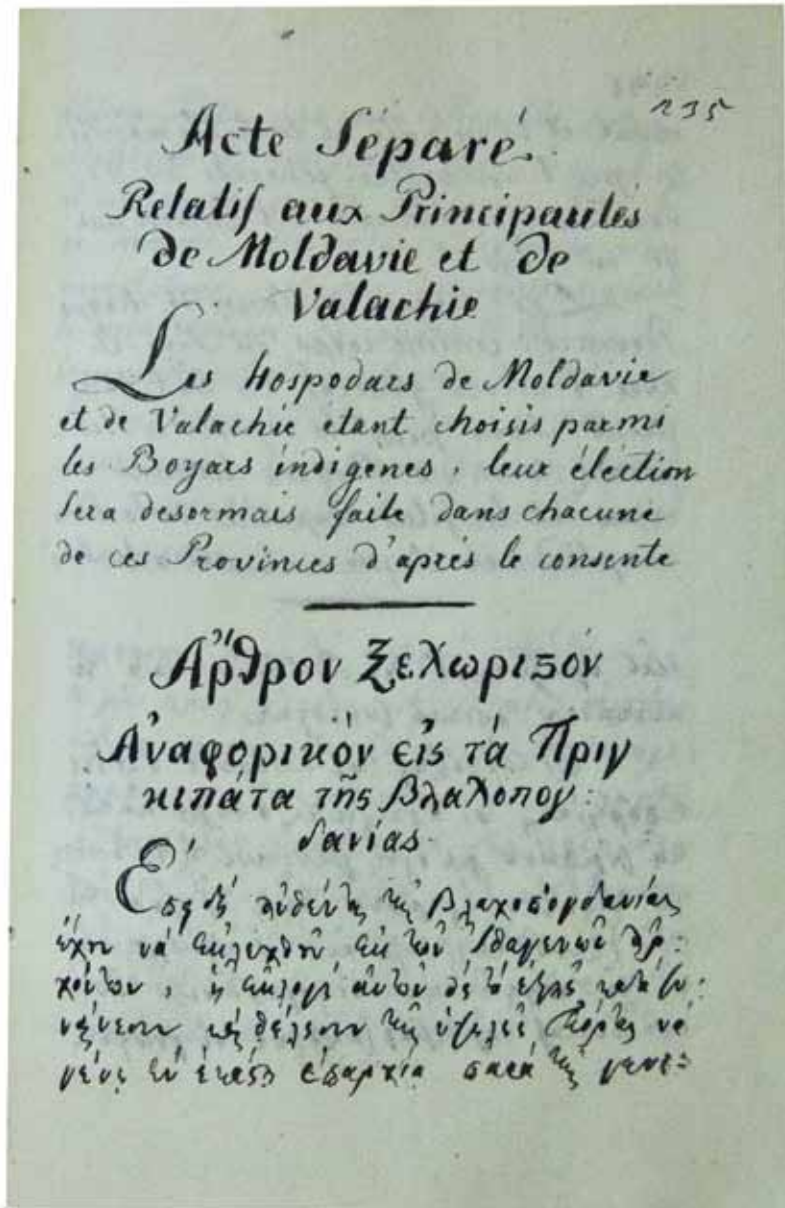

Fig. 2. Act separat cu privire la Principatele Moldovei și Valachiei, 1826
 (ms. M.M.B., p. 235)

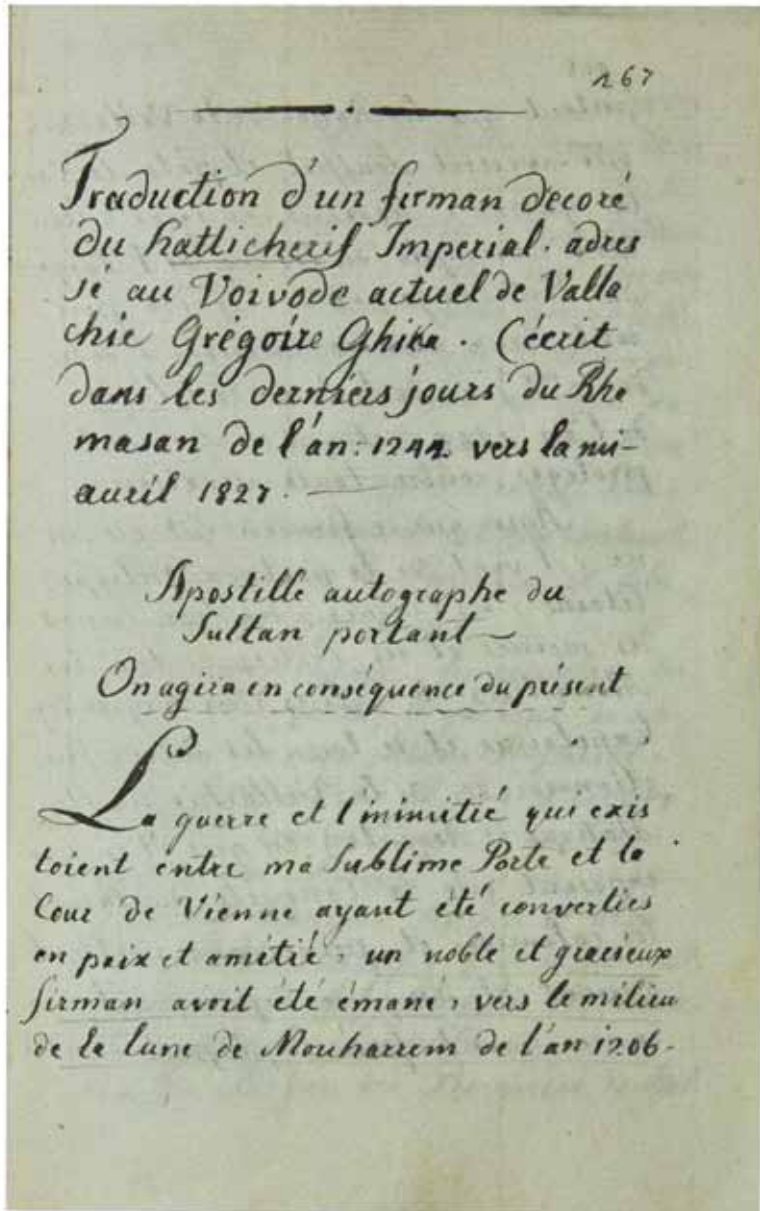

Fig. 3. Hatîşerif pentru acordarea de privilegii locuitorilor Țării Românești, 1827
(ms. M.M.B., p. 267)

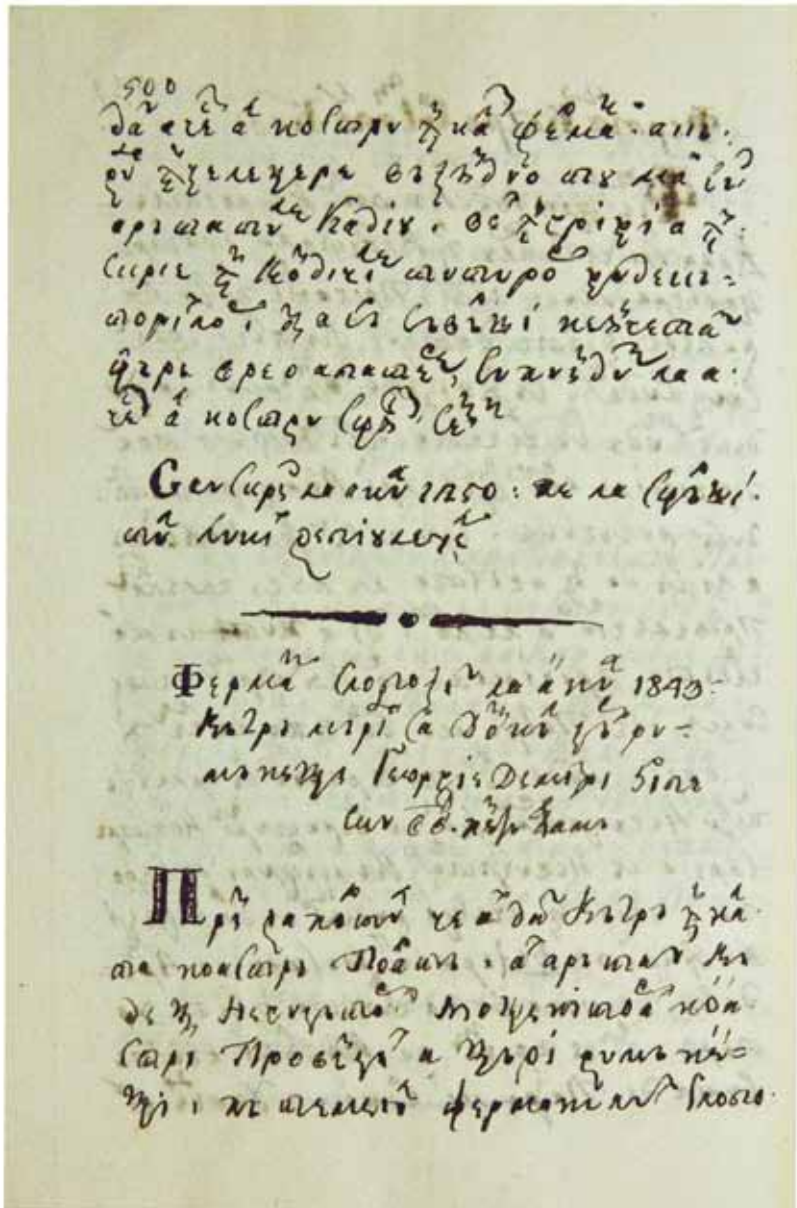

Fig. 5. Firman pentru vamă, 1843 (ms., M.M.B., p. 500)

Fig. 6. *Inscripția de pe mormântul lui Manuil Serghiadi*
(biserica Sf. Nicolae Negustori, București)

Bibliografie:

- Analele Parlamentare ale României*, 1900, tomul XII, partea I. 1842-1843, București.
- Bianu, I., Simonescu, D., 1936, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, tom. III, București.
- Cheșcă, I., 2010, „Instituția Agiei orașului București (1831-1848) - istoric al instituției”, în vol. *Repere culturale- Poliția Română*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București.
- Duțu, A., 1998, „Conservatorism, modernizare și tranziție”, *Polis. Revistă de științe politice*, vol. 5, nr. 2, 7-22.
- Filitti, I. C., 1915, *Domniile române sub Regulamentul Organic. 1834-1848*, Edițiunea Academiei Române, București.
- Filitti, I. C., 1927-1929, „Catagrafie oficială de toți boierii Țării Românești la 1829”, *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4-5, 290-359.
- Georgescu, V., 1972, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române, 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Guboglu, M., 1960, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București.
- Isar, N., 2006, *Istoria modernă a românilor 1774/1784-1918*, București, Editura Universitară.
- Mehmet, M. A., 1983, *Documente turcești privind istoria României*, vol. II (1774-1791), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Mehmet, M. A., 1986, *Documente turcești privind istoria României*, vol. III (1791-1812), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Potra, G., Caratașu, M., 1977, „I. Heliade Rădulescu și cărțile grecești tipărite la București”, *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXV, nr. 9-12, București, 945-957.
- Sturdza, D. A., Colescu-Vartic, C., 1900, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I (1391-1841), Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București.
- Ștrempele, G., 1978, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Ștrempele, G., 1987, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. III, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Ștrempele, G., 1992, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Vârtosu, E., Vârtosu, I., 1938, *O sută de ani de la înființarea Așezămintelor Brâncovenesti, 1838-1938. I. Documente pentru istoria bisericii, școlii și azilului Domnița Bălașa, precum și a Spitalului Brâncovenesc*, București.
- *** *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, 1988, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București.
- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond *Manuscrise*, ms. 1279, 96 f.
- Biblioteca Academiei Române, ms. 1066, f. 242-255.

Abreviere:

B.A.R. ~ Biblioteca Academiei Române